

چهره عدل مهدوی در ادعیه و زیارات امام مهدی (عج) (۲)

سید منذر حکیم

اشاره

ادعیه اهل بیت علیهم السلام یا قرآن صاعد به گونه‌ای همسو با قرآن کریم، فرهنگ عدالت خواهی و عدالت گستری را در جامعه اسلامی دنبال می‌کند.

ادعیه ویژه حضرت مهدی علیه السلام بسیار متنوع، ولی هدفمند و با روشی ویژه، سمبل‌های عدالت خواهی و عدالت گستری را در یک وارث حقیقی و زنده و حاضر در محنه جوامع بشری مورد توجه ویژه قرار داده و با برقراری ارتباط معنوی دعاکننده با او، مجموعه آرمان‌های الهی عدالت مدار را با ظلم ستیزی از درون اشسان تحوّلی زیربنایی به وجود می‌آورد، تا انسان‌های منتظر قیام پرچمدار حق طلب و عدل گستر را در حالت آماده باش کامل و بصیرت همه جانبه در آورد، و احیای کتاب و سنت در دولت حضرت مهدی علیه السلام در این ادعیه، سمبل حق‌گرایی و حق گستری و عدالت خواهی معرفی شده است.

فرهنگ عدالت مداری و ستم ستیزی در ادعیه اهل بیت علیهم السلام و همسویی قرآن صاعد با قرآن نازل

۱. ادعیه اهل بیت علیهم السلام را قرآن صاعد می‌گویند. این نامگذاری بدون علت نمی‌تواند باشد. تشابه مفاهیم مطرح شده در ادعیه اهل بیت علیهم السلام با مفاهیم مطرح شده در قرآن کریم، بلکه مطرح شدن مفاهیم قرآنی به صورت دعا و بازخوانی این مفاهیم در قالب ادعیه، مایه تعمیق و نهادینه شدن این مفاهیم می‌گردد و در دعا کردن و دعا خواندن، این مفاهیم را از عمق وجود خودمان بر زبان می‌آوریم و آن‌ها را به سمت و سوی معبود خود، با اظهار راز و نیاز بالا می‌بریم.

۲. یکی از مفاهیم بسیار مهم و ارزشمند قرآن کریم که در ادعیه اهل بیت علیهم السلام و زیارات ویژه امام مهدی علیه السلام مطرح شده است، مفهوم ارزشی عدل گرایی و ستم ستیزی می‌باشد.

۳. مراتب متفاوت این مفهوم را به خوبی در ادعیه و زیارات امام مهدی علیه السلام می‌توانیم ببینیم. منظور از مراتب، مراحل تحول و تکامل انسان نسبت به شناخت آن تا بالاترین مرتبه تحقق عدالت در جامعه بشری و تجلی آن مفهوم در تمام ابعاد جامعه می‌باشد.

۴. مراتب مذکور را می‌توانیم به شکل ذیل یادآوری کنیم:

عدالت شناسی، عدالت دوستی، عدالت گزایی، عدالت خواهی (عدالت طلبی)، عدالت مداری، عدالت پروری، عدالت گستری و در برابر آن ستم شناسی، ستم ستیزی، ستم گریزی که در عبارتهای مختلف ادعیه اهل بیت علیهم السلام به ویژه در زیارات امام مهدی علیه السلام به چشم می‌خورد و فرهنگ عدالت مداری و ستم ستیزی را در جان و روان پیروان اهل بیت علیهم السلام شکوفا می‌سازد.

دعاهای ویژه حضرت مهدی علیه السلام

۱. دعاهای ویژه حضرت مهدی علیه السلام عبارتند از:

الف - دعا درباره مسأله مهدویت و شخص امام مهدی علیه السلام.

ب - دعاهای رسیده از امام مهدی علیه السلام برای پیروان خود، که برخی برای حل مشکلات شخصی (فردی) یا اجتماعی و برخی برای حل مشکلات جامعه اسلامی بیان شده است که:
 ا- گاهی به نوع ستم‌ها و مشکلات توجه می‌دهد.

ب- گاهی دیگر به فرد موعود برای حل این مشکلات، که خود امام زمان علیه السلام می‌باشد توجه می‌دهد، و حفظ و بقای او را برای تحقق آرمان‌های عالی اسلامی از خداوند عادل و رحمان می‌طلبد و گاهی به هر دو مورد توجه می‌دهد.

۲. در این ادعیه نمودی و نمایشی زیبا از فرهنگ عدالت مداری و ستم ستیزی می‌بینیم.

۳. این ادعیه از لحاظ اختصار و تفصیل بسیار متنوع است: گاهی بسیار کوتاه یا متوسط و گاهی مفصل و طولانی. با توجه به نوع مطالب مطرح شده در هر یک از دعاهای کوتاه، متوسط و طولانی، اولویت‌های اعمال شده در این دعاها بدست می‌آید.

۴. چنانچه به نام‌ها و محتوای این ادعیه توجه شود، دعاهای توجه دهنده به شخص امام

مهدی علیه السلام و جایگاه و موقعیت الهی او و نقش و اهداف مورد نظر اسلام برای وجود او، حداقل به پنج عنوان می‌توان دست یافت:

الف - دعاهای فرج و استغاثه.

ب - دعاهای توسل.

ج - صلوات (و درود فرستادن).

الهی و ستم ستیزی بوده و انبیا و اولیای معصوم، سلسله‌ای بهم پیوسته و وارث و مکمل همدیگر بوده‌اند تا بشر را به عالی‌ترین مراحل عدالت رهنمون نمایند.

۵. با توجه به اصل فوق که می‌گوید: «تا انسان‌ها از درون متحول نگردند و ریشه‌های ستم‌گری در درون وجودشان خشکانده نشود، عدل پروری و عدالت گستری امری ناممکن و غیرعملی خواهد بود» ادعیه بزرگترین نقش را در این بُعد می‌توانند ایفا کنند و باعث پاکسازی انسان از درون شوند. تاریخ پیروان اهل بیت علیهم‌السلام این واقعیت را نیز به خوبی نشان داده است.

۶. خدای عادل و رحیم، اولین و مهم‌ترین تکیه‌گاه، فطرت سالم انسان‌ها دومین تکیه‌گاه، و رهبران معصوم الهی که صد در صد عدل پیشه‌اند، بهترین الگو و سومین تکیه‌گاه برای عدل پروری و عدالت گستری می‌باشند.

۷. زمینه‌های ستم و ستمگری و انحراف در ادعیه شریفه مورد توجه قرار گرفته، و به قلمروهای فردی و اجتماعی عدل نیز اشاره و در برخی زمینه‌ها به تفصیل پرداخته شده است. در حقیقت به شاخص‌های ستمگری و عدالت‌گستری نیز تذکر داده شده و دور نمای عدل مهدوی ترسیم شده است.

در دعا‌های عصر جمعه و... عموماً به این زمینه‌ها، قلمروها و ابعاد بیش‌تر توجه شده است. نمونه‌هایی از ادعیه ذیلاً بیان می‌شود:

«اللهم صلّ علی محمد سید المرسلین و خاتم النبیین و حجة ربّ العالمین...»
 «اللهم اذفع عن ولّیک و خلیفتک و حجّتک علی خلقک و لسانک المعبر عنک...»
 «اللهم عرفنی نفسک فانک ان لم تعرفنی نفسک لم اعرف رسولک...»؛
 «دعای افتتاح»؛
 «دعای ندبه».

۸. تمام مفاهیم ارزشی در ادعیه اهل بیت علیهم‌السلام به صورت یک منظومه بهم پیوسته مطرح می‌گردد و هر چند در هر دعا یک یا چند مفهوم مورد توجه قرار داده می‌شود، اما با یک نگاه جامع به ادعیه اهل بیت علیهم‌السلام این منظومه بسیار قابل توجه بوده و در دعا‌های تک مفهومی نیز از این پشتوانه منظومه‌وار استفاده می‌شود، خواننده ادعیه در مکتب اهل بیت علیهم‌السلام چنانچه به تمام مفاهیم ادعیه توجه نماید، به تمام ابعاد ارزشی تسلط پیدا می‌کند و ذهنیت شخص تک بعدی رشد نمی‌کند.

۹. کتاب و سنت در ادعیه اهل بیت علیهم السلام سمبل عدالت مداری است.^۱ به همین دلیل احیای کتاب و سنت، در سیره اهل بیت علیهم السلام و به ویژه در سیره امام مهدی علیه السلام هدفی اساسی و سمبلیک بوده، که نشان دهنده قیام امام علیه السلام به قسط، احیا کننده عدل، نابود کننده ظلم و نفی کننده تحریفها و کژرویها است.

به نمونه‌هایی از این اصل در آخر این بخش که در ادعیه مهدوی آمده است توجه خواهیم نمود. ضمناً فراموش نکنیم که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله تمسک به کتاب و سنت را (البته سنتی که نزد عترت است، عترتی که تجسم عینی کتاب و سنت است) مایه مصونیت امت از انحراف معرفی کرده است و احیای سنت واقعی را احیای اسلام و قرآن می‌داند که در دعاهای حضرت مهدی (عج) مکرراً به این مطلب تذکر داده شده است.

۱۰. اهل بیت علیهم السلام عموماً خود را قائم به حق معرفی نموده و این ویژگی را خدای متعال و پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله برای آنان قرار داده^۲ و امام مهدی علیه السلام سمبل این قیام به حق و بارزترین مصداق قیام به حق معرفی شده است.^۳ به همین دلیل ذکر نام امام مهدی علیه السلام، یادآوری نام او و دعا برای وجود مبارک او، یاد قیام به حق و عدالت گستری او است، و مهدویت و عدالت گستری لازم و ملزوم هم بوده، چنان که روایات نبوی بر این تلازم صحه گذاشته و خود پیامبر صلی الله علیه و آله آن را آغاز نموده است. و در تمام ادعیه‌ای که به تعجیل فرج آل محمد علیهم السلام توجه داده شده است، به تعجیل فرج و ظهور امام مهدی علیه السلام منصرف بوده^۴ و تمام آن‌ها تعجیل فرج جامعه انسانی و طلوع آفتاب عدالت مهدوی بر جامعه بشری را خواهان است.

احیای کتاب و سنت در دولت مهدوی، سمبل احیای حق و عدالت گستری

۱. ... اللهم و صلّ علی و لیک المحیی سنتک، القائم بأمرک، الداعی الیک الدلیل علیک، حجّتک علی خلقک و خلیفتک فی أرضک و شاهدک علی عبادک...
اللهم جدّد به ما امتحی (محي) من دینک، و احي به ما بدّل من کتابک، و اظهر به ما غیر من حکمک، حتی يعود دینک به و علی یدیه غصاً جديداً خالصاً

۱. خدای سبحان که خود را به حق و عدل توصیف نموده و قانونگذار شایسته‌ای برای جهان و انسان می‌باشد، آنچه را در قرآن کریم بر خاتم پیامبران فرود آورده جز حق و عدل نمی‌تواند باشد. به همین دلیل قرآن کریم سمبل عدالت و حقانیت بوده و پرداختن آیات قرآن به فلسفه تشریح، نمودی دیگر از عدالت مداری و حق‌گرایی این کتاب مهیمن و عدل‌مدار است.

۲. در زیارت معروف جامعه کبیره و حدیث ثقلین و زیارات ویژه پیامبر و امیرالمؤمنین و امام حسین علیهم السلام به این نکته توجه داده شده است.

۳. «المهدی من عترتی... یملأ الأرض قسطاً و عدلاً» و سایر روایات همسو بر همین نکته دلالت دارد.

۴. «و عجل اللهم فرجهم بقائمهم و اظهر اعزازه» به دعای ویژه از حضرت حجت علیه السلام مراجعه فرمایید.

مخلصاً، لا شكّ فيه و لا شبهة معه و لا باطل عنده و لا بدعة لديه. اللهم نور
بنوره كل ظلمة و هدّ بركنه كل بدعة، و اهدم بعزه كل ضلالة^۱ ...

در چند جمله پیش از این مقطع از دعا بر پیامبر و آل پیامبر، امامان هدایت کننده و عالمان صادق و نیکوکاران پرهیزگار، که ستونهای دین خدا و ارکان توحید او و مفسران وحی و حجت‌های خدا بر خلق او و جانشینان او در زمین او هستند درود می‌فرستیم. سپس بر آخرین ولی خدا که احیا کننده سنت او و قائم به امر و فرمان او و دعوت کننده به سوی او و راهنمای (مردم) به سوی او و حجت خدا بر خلق خدا و جانشین خدا در زمین خدا و گواه و شاهد خدا بر بندگان او است نیز درود می‌فرستیم، و از او می‌خواهیم که آنچه از دین خدا محو و نابود شده به دست او تجدید گردد و آنچه از کتاب خدا (قرآن) تغییر داده شده و تحریف گشته به دست او احیا گردد، و آنچه از احکام خدا دگرگون و پنهان شده آشکار گردد، تا این که دین خدا به وسیله او و بر دستان او تازه و با طراوت شود به گونه‌ای که از هر گونه شک و شبهه در آن خالص گردد، و هر گونه باطلی و بدعتی از میان برداشته شود... خدایا با نور او تمام ظلمتها را نورانی و با پشتوانه او هر گونه بدعتی را ویران ساز و با عزت او هر گونه گمراهی را نابود گردان.

۲. سلام الله الكامل التام الشامل العام، و صلواته الدائمة و برکاته القائمة التامة
على حجة الله و وليه في أرضه و بلاده و خليفته على خلقه و عباده، و سلاله
النبوة و بقیة العترة و الصفاة، صاحب الزمان و مظهر الايمان و ملقن (معلن)
أحكام القرآن، و مطهر الارض و ناشر العدل في الطول و العرض و الحجة القائم
المهدي الامام المنتظر المرضي (المرتضى) و ابن الائمة الطاهرين الوصي بن
الاصياء المرضيين الهادي المعصوم ابن الائمة الهداة المعصومين...^۲

سلام کامل و تمام خدای متعال، سلام فراگیر و رحمت بی‌پایان و برکات پاینده و تمام بر
حجت خدا و ولی او در زمین و در شهرهای آن، و بر خلیفه (و جانشین) او بر خلق و
بندگان او، و بر پاک فرزند نبوت و باقیمانده عترت و برگزیدگان او، حضرت صاحب الزمان و
آشکار کننده ایمان و تعلیم دهنده (یا اعلام کننده) احکام قرآن، و پاک کننده زمین از (ستم و
ظلم) و ناشر (بنیان) عدل (احسان) در طول و عرض جهان، و حجت قائم (به حق)، هدایت
شده، امام برگزیده خدا و مورد انتظار (حق جوین و حق پویان) فرزند امامان پاک (و معصوم
و برگزیده شدگان معصوم هدایت کننده و فرزند امامان معصوم هدایت کننده) (خلق) به سوی
حق.

۳. در زیارت ویژه روز جمعه بر نور تابان خدا و چشم و دیده بان او در میان خلق او که

۱. مفاتیح الجنان، باب اول، فصل چهارم، (صلوات روایت شده از امام زمان علیه السلام که برای ابوالحسن ضراب در مکه ارائه شده است).

۲. مفاتیح الجنان، باب اول، فصل هشتم، استغاثه به امام زمان علیه السلام.

هدایت یافتگان به برکت راهنمایی‌های او هدایت می‌یابند، سلام و درود می‌فرستیم و سپس می‌گوییم که ای مولای ما، با تو و آل بیت تو به خدا نزدیک می‌شویم و انتظار تو و انتظار ظهور حق بر دستان تو را می‌کشیم.

«...و انتظر ظهورک و ظهور الحق علی یدیک...»

بنا بر این، انتظار ظهور حق همان انتظار ظهور مهدی علیه السلام می‌باشد و در انتظار حق، عدل گستری و حق گستری نهفته است.

۴. در دعای افتتاح می‌خوانیم:

«...اللهم أظهر به دینک و سنّة نبیک حتی لا یستخفی بشیء من الحق مخافة أحد من الخلق...»^۱

خدایا! دینت و سنت پیامبرت را بوسیله او آشکار گردان تا این که تمام ابعاد حق آشکار گردد و هیچ بخشی یا بُعدی از حق به خاطر هیچ یک از مخلوقات تو مخفی نماند یا این که مجبور باشد آن را مخفی نگه دارد...

در حقیقت در این دعا خواستار نفی تمام زمینه‌های تقیه و ترس از آشکار شدن حق می‌باشیم، که نشان دهنده فراهم آمدن تمام زمینه‌های لازم برای شکوفایی حق و رشد انسان، و مطرح شدن تمام حقایق به گونه‌ای صریح و آشکار باشد.

۵. در دعای معروف ندبه می‌گوییم:

این بقیّة الله التي لا تخلو من العترة الهادية؟ أين المعدّة لقطع دابر الظلمة؟ أين المنتظر لإقامة الامت والعوج؟ أين المرتجى لإزالة الجور والعدوان؟ أين المدخر لتجديد الفرائض والسنن؟ أين المتخیر لإعادة الملة والشريعة؟ أين المؤمل لإحياء الكتاب وحدوده؟ أين محیی معالم الدین و أهله؟... یا ابن الآيات والبیّنات... یا ابن طه والمحکّمات... یا ابن یس والذاریات... یا ابن الطور والعاذیات... لیت شعری أين استقرت بک النوی...^۲

کجا است آن باقیمانده حجت‌های الهی که هیچگاه زمین از آنان خالی نمی‌ماند.

کجا است آن کسی که برای ریشه کن کردن ستمگران آماده گردیده؟

کجا است آن کسی که برای راست کردن کژی‌ها همه در انتظار او هستند؟

کجا است آن کسی که همه امیدوار ظهور او هستند تا ستم و ظغیان‌گری را بر طرف سازد؟

کجا است آن کسی که برای احیای فرائض (و احکام قرآن) و سنت‌های پیامبر صلی الله علیه و آله ذخیره

شده است؟

۱. همان، باب دوم، فصل سوم، اعمال ویژه شبهای ماه مبارک رمضان.

۲. مفاتیح الجنان، باب سوم، فصل دهم، دعای ندبه.

کجا است آن کسی که برای برگرداندن ملت و شریعت ختمی مرتبت انتخاب شده است؟
 کجا است آن کسی که برای احیای قرآن و حدود الهی همه در آرزوی ظهور او هستند؟
 کجا است آن زنده کننده دین و اهل دین؟
 ... ای فرزند آیات روشن الهی... ای فرزند طه و آیات محکم الهی... ای فرزند یس و
 ذاریات... ای فرزند طور و عادیات... ای کاش می دانستم که کجایی و در چه نقطه‌ای از زمین
 رحل اقامت افکنده‌ای!

۵. در دعای عهد اینچنین می خوانیم:

... فَاظْهَرِ اللَّهُمَّ لَنَا وَلِيَّكَ وَابْنَ بِنْتِ نَبِيِّكَ الْمَسْمُومِ بِاسْمِ رَسُولِكَ ﷺ حَتَّى
 لَا يَظْفِرَ بِشَيْءٍ مِنَ الْبَاطِلِ إِلَّا مَرْقَهُ وَيَحِقَّ الْحَقَّ وَيَحَقِّقَهُ. وَاجْعَلْهُ اللَّهُمَّ مَفْرَعاً
 لِمَظْلُومٍ عِبَادِكَ، وَ نَاصِراً لِمَنْ لَا يَجِدُ لَهُ نَاصِراً غَيْرَكَ، وَ مَجْدِداً لِمَا عَظَلَ مِنْ
 أَحْكَامِ كِتَابِكَ، وَ مَشِيداً لِمَا وَرَدَ مِنْ أَحْكَامِ دِينِكَ وَ سُنَنِ نَبِيِّكَ ﷺ...

... پس ای خدای ما! ولی خودت و فرزند دخت پیامبرت را که هم نام رسول تو می باشد،
 برای ما آشکار ساز تا این که تمام باطل ها را پاره کند و حق را محقق سازد. بار خدایا! او را
 پناهگاه ستمدیدگان از بندگانت و یاور کسانی که جز تو یآوری ندارند قرار ده، و او را تجدید
 کننده و احیا کننده آنچه از احکام کتابت تعطیل شده قرار ده. و او را آباد کننده سنت های
 پیامبرت و برافراشته کننده پرچم های دینت قرار ده.

۳۰۳ به امید آن روزی که شاهد ظهور حق و گسترش عدل الهی با پرچمداری یگانه فرزند
 ذخیره شده فاطمه دخت گرامی خاتم پیامبران باشیم و در زیر لوای او، اجرا کننده برنامه های
 حق آنطور که شایسته است باشیم.

